

Ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van de ondergrondse mergelgroeve Grote Berg en als cultuurhistorisch landschap van de bovengrondse sporen mergelgroeve Grote Berg in Riemst (Zichen-Zussen-Bolder)

Rechtsgronden

Dit besluit is gebaseerd op:

- het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;
- het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot delegatie van beslissingsbevoegdheden aan de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;
- het besluit van de Vlaamse Regering van 2 oktober 2019 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 8, §1, 2°.

Procedurestappen en vormvereisten

Dit besluit kwam tot stand volgens de procedurestappen en de vormvereisten, beschreven in:

- het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1 tot en met 6.1.14,
- het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014, artikel 6.2.1.

De volgende procedurestappen en vormvereisten zijn vervuld:

- de erfgoedwaarden zijn onderzocht;
- de resultaten van het onderzoek zijn opgenomen in een beschermingsdossier;
- het voorlopig beschermingsbesluit werd getekend op 3 mei 2024 en werd bij uittreksel in het Belgisch Staatsblad bekendgemaakt op 16 mei 2024;
- de zakelijkrechthouders zijn op de hoogte gebracht van de voorlopige bescherming;
- de gemeente Riemst organiseerde een openbaar onderzoek van 21 juni 2024 tot en met 20 juli 2024.

De behandeling van de adviezen, opmerkingen en bezwaren is opgenomen als bijlage bij dit besluit.

Motivering

Het monument ondergrondse mergelgroeve Grote Berg in Riemst is van algemeen belang wegens de volgende erfgoedwaarden:

- de historische waarde

Het middeleeuwse ondergrondse ontginningslandschap van de Grote Berg is uitzonderlijk goed bewaard gebleven, het beeld is herkenbaar en authentiek. Bijzonder aan de mergelgroeve Grote Berg is de grote rijkdom aan ontginningslandschappen, een gevolg

van de complexe eigendomsstructuur en geologie en de lange en diverse ontginningsgeschiedenis.

De vroegste vermelding van een steengroeve in Zichen dateert van het midden van de 15de eeuw. De stenen waar in deze vermelding naar wordt verwezen, waren afkomstig uit de groeve van de heer van Zichen, die "tegenover de burcht" van Zichen lag. De burcht van Zichen lag in de hoek van de Burchtstraat en de Visésteenweg. Deze oorspronkelijke steengroeve bevond zich vermoedelijk op de plek waar nu de instorting van de Wachelkoul (Lacroixbos) is gelegen.

De Grote Berg bestaat uit een aaneenschakeling van stelsels die elk afzonderlijk (soms wel gelijktijdig) werden ontgonnen, een vrij zeldzame situatie in de context van de mergelgroeven in deze regio. Het illustreert de complexiteit van de ondergrondse eigendom in het verleden. De stelsels hadden veelal hun eigen toegang, die varieert van onder andere schachten, 'graeten', tunnels en ingangen langs de steilrand. Al deze toegangen zijn in de Grote Berg terug te vinden. Bovendien zijn er in de Grote Berg aantoonbaar van de 15de tot ongeveer de 19de eeuw stenen ontgonnen. Dit resulteert in een enorme rijkdom aan ontginningslandschappen met elk hun eigen karakteristieken waaronder diverse ontginningsmethodes die nog afleesbaar zijn op de wanden en plafonds. De belangrijkste karrenwegen/karrensporen in de groeve zijn herkenbaar aan de sporen van karren op de wanden van de gangen.

De groeve kende historisch een diverse eigendomsstructuur van grote en kleine eigendommen. De eigenaren van de heerlijkheid Zichen-Zussen waren oorspronkelijk de grootste eigenaar, vanaf 1509 veranderde dit. Belangrijke bouwheren in Maastricht zoals de stad, het kapittel van Sint-Servaas en de predikheren exploiteerden delen van de groeve en gebruikten de steen voor de gebouwen die ze oprichtten. Zo heeft de groeve historisch een bijzondere, bovenlokale uitstraling. Ook lokaal werd de mergelsteen veel toegepast in gebouwen, wat nog steeds in Zussen en in deze streek zichtbaar is.

In het verleden gebeurden er in de Grote Berg verschillende instortingen. Deze zijn op veel plaatsen verspreid in de groeve zichtbaar, en illustreren de moeilijkheden waarmee de ontginners moesten werken.

De vele teksten en tekeningen in de groeve verwijzen naar het verleden. Zo zijn er aantekeningen met betrekking tot de exploitatie van de stenen (bijvoorbeeld tellingen), eigendommen en ook religieuze symbolen. Maar er zijn ook teksten en afbeeldingen die verwijzen naar secundair gebruik van de groeve, zoals opslag van oogst, champignonteelt en dergelijke. Verder zijn er vele namen en jaartallen geschreven door mensen die voor het plezier de groeve betraden. Het opschrift "anno 1440" is het oudste bekende jaartal gevonden in de mergelgroeven in deze regio.

De sporen van secundair gebruik, die vooral rond de inganggebieden geconcentreerd zijn, dragen verder bij aan de historische waarde. Ze getuigen immers van het feit dat de groeve ook na het stoppen van de ontginning een rol bleef vervullen. Het gaat bijvoorbeeld om voederbakken, vuurplaatsen, halstergaten en opslagplaatsen. Deze sporen komen vooral voor dichtbij toegangen zoals de Lacroixberg, Gilkesberg en Stadtberg I. Verder zijn er in de Grote Berg veel sporen van de champignonteelt die in de 20ste eeuw grote delen van de gangen besloeg. Deze plaatsen kunnen daarnaast gelinkt worden aan periodes in de geschiedenis waarbij de inwoners van Zussen en omliggende dorpen hun toevlucht moesten zoeken in de groeven om veilig te zijn voor plunderingen en geweld;

- de culturele waarde:

De teksten en afbeeldingen in de Grote Berg leren ons meer over de gebruiken en tradities in verschillende periodes en over verschillende bevolkingsgroepen, maar in het bijzonder de gewone bevolking. Dit is belangrijk omdat ze ons een inzicht geven in het leven en samenleven van deze mensen, dat we niet of nauwelijks kennen uit andere bronnen. Enkele voorbeelden zijn de speelborden, afbeeldingen van het burchtspel in Maastricht, afbeeldingen van mensfiguren uit diverse periodes en teksten over de manier waarop men met elkaar omging, bijvoorbeeld met betrekking tot straffen, liefdesrelaties en religie. Dit soort afbeeldingen vinden we veel minder terug in andere mergelgroeven. Ze maken de Grote Berg dus uniek en bijzonder.

De Grote Berg is uiteraard specifiek voor de inwoners van Zussen belangrijk. Veel inwoners kennen (familie)verhalen die gelinkt zijn aan de groeve, ze hebben er in hun jeugd rondgedwaald of zijn er verdwaald geweest. Langer geleden was het voor de inwoners van Riemst een werkplek in de champignonteelt en schuilplaats tijdens de oorlog. Daarnaast zijn er talloze opschriften met namen in de groeve die terug te leiden zijn tot families die tot op heden nog steeds in de omgeving wonen.

- de esthetische waarde:

Het ondergrondse landschap dat gevormd wordt door de mergelgroeve de Grote Berg is sterk verscheiden en heeft op meerdere plaatsen een esthetische waarde. Je kan er de schoonheid ervaren van de indrukwekkende, uitgestrekte, grootschalige en regelmatige ontginningen, maar ook van kleine, afwisselende stelsels waar je om elke hoek een nieuw en verrassend zicht hebt. Deze ondergrondse schoonheid is niet het gevolg van een bewuste actie van de ontginners, maar hangt samen met de gevarieerde ontstaansgeschiedenis die eigen is aan deze groeve, die haar onderscheidt van veel andere mergelgroeven. De donkerte, de kilte en de stilte in de gangen dragen bij tot een intense beleving van dit bijzondere landschap.

- de industrieel-archeologische waarde:

De Grote Berg getuigt als kalksteengroeve duidelijk van een ambachtelijk/industrieel verleden waarbij grote hoeveelheden stenen gewonnen werden voor de constructie van gebouwen zoals hoeven, verdedigingswerken, woningen, kerken, etc. De stenen werden gebruikt voor de muren van deze gebouwen, maar ze waren ook bijzonder geschikt voor bewerking tot ornamenten waarvoor de gotiek bekend staat. Zeer plaatselijk zijn enkele afgewerkte maar niet afgevoerde mergelstenen blijven staan in de groeve;

- de technische waarde:

In de Grote Berg is een representatie van verschillende ontginningsmethoden aanwezig, de groeve geeft daarmee een overzicht van de manier waarop in verschillende perioden mergelstenen werden ontgonnen. Bijzonder en zeldzaam zijn de tekeningen van werktuigen die gebruikt werden bij de ontginning, iets wat in andere groeven vrijwel niet voorkomt.

De Grote Berg kampte ook in het verleden al met stabiliteitsproblemen. In de groeve zijn specifieke technieken zichtbaar die men gebruikte om de instabiele plaatsen te versterken;

- de archeologische waarde:

De archeologische waarde van de Grote Berg bestaat er voornamelijk in dat de groeve informatie verschaft over de manier waarop de mens hier de aanwezige grondstoffen ontgon.

Door antropogene sedimentatie is het vloeroppervlak soms opgehoogd, bijvoorbeeld door mergelpuin in een niet-gebruikte gang te storten. Ook kan ingespoelde grond van verzakkingen en instortingen de bodem hebben aangevuld. In deze bodem is potentieel voor onderzoek en archeologische vondsten. In de Grote Berg zijn enkele kleine losse archeologische vondsten gedaan. Deze vondsten kunnen gelinkt zijn aan primair en aan secundair gebruik.

Zones met instortingen bezitten nog potentieel voor kenniswinst. Deze zones bevatten vaak gangen of ruimtes waar het ondergrondse landschap en erfgoedelementen bewaard zijn gebleven;

- de wetenschappelijke waarde:

De wetenschappelijke waarde van de Grote Berg ligt onder andere in de geologie van de mergel. De groeve doorsnijdt de geologische lagen en vormt hier een uniek kijkvenster op. Met betrekking tot de mergelwinning is de groeve de belangrijkste plaats om informatie te krijgen over de verschillende periodes van steenwinning. Ontginningssporen en dergelijke zijn alleen 'in situ' te bestuderen.

Het cultuurhistorisch landschap van de bovengrondse sporen mergelgroeve Grote Berg in Riemst is van algemeen belang wegens de volgende erfgoedwaarden:

- de ruimtelijk-structurende waarde:

De ruimtelijk-structurende waarde van de Grote Berg uit zich vooral in de bovengrond. De aanwezigheid van de groeve is hier zichtbaar aan de kant van de Visésteenweg en Zwart Kruisstraat, waar een steilrand met een reliëfsprong van 10 meter de aanwezigheid van de groeve verraadt. Op deze steilrand is een gevarieerde begroeiing van bomen en struiken aanwezig die opvalt in het landschap.

Bovengrondse instortingen verraden de aanwezigheid van de mergelgroeve verder, zoals het geval is bij de Wachelkoul en enkele andere kleine instortingen die bovengronds zichtbaar zijn. Als gevolg van de instorting en de onregelmatige ondergrond werden deze gronden meestal als grasweiden gebruikt, soms is hier een hoogstamboomgaard op aangeplant. Deze kleine landschapselementen illustreren de gelaagdheid die in het landschap is ontstaan door de aanwezigheid van de groeve.

- de historische waarde:

De historische waarde van het landschap boven de Grote Berg zit in de landschappelijke sporen die gerelateerd zijn aan de ontginning als mergelgroeve. De mens benutte hier in het verleden de ondergrond voor het winnen van bouwstenen en dit liet ook bovengronds sporen na die nog een herkenbaar en samenhangend ensemble vormen.

De instorting van de Wachelkoul verbergt hoogstwaarschijnlijk de oudste ontginning van de Grote Berg. Dit stelsel is gelinkt aan de nabijgelegen burcht van Zichen en speelt een belangrijke rol in de geschiedenis van Zichen-Zussen. De site verbergt potentieel veel historische informatie. Ook de historische instorting van de Vijl is bovengronds een zichtbaar relict van de (instabiele) ondergrond.

De toegangen van de Grote Berg langs de Visésteenweg illustreren een belangrijk aspect van de ontginning van de mergelstenen. De toegangen waren veelal de plaatsen waar de ontginning startte en waar soms eeuwenlang de stenen uit de groeve werden gevoerd. Ook nu zijn dit nog de belangrijkste toegangen tot de Grote Berg. Bij de Lacroixberg loopt een holle weg naar de toegang.

Ook in de steilrand zijn nog op verschillende plekken kleine holtes of gangen zichtbaar waar men in het verleden probeerde zich een toegang te geven tot de mergellagen.

De unieke tunneltoegang Stadtberg I, uit de eerste helft van de 16de eeuw, is bovengronds herkenbaar als driehoekig perceel waar een hoogstamboomgaard op is gelegen.

Passende beoordeling

Het monument en het cultuurhistorisch landschap zijn gelegen binnen de speciale beschermingszone habitatrictlijngebied BE2200036 'Plateau van Caestert met hellingbossen en mergelgrotten' (deelgebied 6 en 12). Er werd een passende beoordeling opgemaakt om de impact van de bescherming op natuurbescherming en natuurdoelstellingen in te schatten. De conclusie van dit onderzoek is als volgt:

Het agentschap Onroerend Erfgoed besluit dat de voorgenomen beschermingen van de ondergrondse mergelgroeve Grote Berg als monument en de bovengrondse sporen Grote Berg als cultuurhistorisch landschap geen significant negatief effect hebben op het habitatrictlijngebied BE2200036 'Plateau van Caestert met hellingbossen en mergelgrotten' (deelgebied 6 en 12). De huidige natuurwaarden en de natuurdoelstellingen worden gevrijwaard. Het behoud, de uitbreiding en/of de versterking van populaties en habitats worden niet verhinderd.

Voor het te beschermen gebied wordt aanbevolen een geïntegreerd beheerplan op te maken. Dit document brengt de beheerdoelstellingen vanuit natuurbehoud en onroerend erfgoed samen in één afgestemde gebiedsgerichte visie en plan, binnen de geldende regelgeving.

In algemene zin zijn de huidige natuur- en onroerenderfgoedwaarden nauw met elkaar verbonden en versterken de natuur- en onroerenderfgoeddoelstellingen elkaar. De voorgenomen erfgoedbeschermingen van de mergelgroeve Grote Berg en haar bovengrondse sporen bieden de natuurwaarden en het natuurbeheer meer kansen op kwaliteitsverbetering.

Juridisch kader

Dit besluit sluit aan bij de volgende regelgeving:

- het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, artikel 36ter, §3 en §4.

DE VLAAMSE MINISTER VAN FINANCIËN EN BEGROTING, WONEN EN ONROEREND ERFGOED BESLUIT:

Artikel 1.1 De volgende onroerende goederen worden definitief beschermd als monument:

Ondergrondse mergelgroeve Grote Berg, Riemst (Zichen-Zussen-Bolder), bekend ten kadaster met capakey:

73102A0693/00A000, 73102A0694/00C000, 73102A0695/00F000, 73102A0819/00M000, 73102A0864/00H000, 73102A0864/00K000, 73102A0866/00K000, 73102A0866/00L000, 73102A0870/00B000, 73102A0871/00C000, 73102A0876/00R000, 73102A0876/00S000, 73102A0881/00L000, 73102A0881/00M000, 73102A0884/00H000, 73102A0884/00K000, 73102A0890/00P000, 73102A0890/00R000, 73102A0893/00P000, 73102A0896/00N000, 73102A0898/00F000, 73102A0900/00C000, 73102A0901/00G000, 73102A0902/00W000, 73102A0905/00C000, 73102A0908/00F000, 73102A0911/00P000, 73102A0911/00R000,

73102A0911/00V000, 73102A0912/00C000, 73102A0913/00A000, 73102A0913/00C000,
73102A0914/00C000, 73102A0915/00C000, 73102A0916/00A000, 73102A0917/00A000,
73102A0918/00H000, 73102A0920/00C000, 73102A0929/00S000, 73102A0929/00T000,
73102A0929/00R000, 73102A0931/00D000, 73102A0932/00H000, 73102A0936/00K000,
73102A0936/00L000, 73102A0938/00D000, 73102A0942/00G000 (deel),
73102A0943/00S000 (deel), 73102A0946/00H002, 73102A0946/00K002,
73102A0946/00L002 (deel), 73102A0947/00_000, 73102A0948/00A000,
73102A0950/00G000, 73102A0951/00F000, 73102A0952/00E000, 73102A0952/00F000,
73102A0954/00C000, 73102A0957/00A000, 73102A0958/00E000, 73102A0959/00F000,
73102A0966/00N000, 73102A0971/00R000, 73102A0971/00V000, 73102A0971/00W000,
73102A0971/00X000, 73102A0972/00F000, 73102A0974/00H000, 73102A0975/00H000,
73102A0977/00M000, 73102A0977/00P000, 73102A0979/00F000, 73102A0982/00T000,
73102A0982/00V000, 73102A0982/00W000, 73102A0983/00A000, 73102A0984/00G000,
73102A0984/00H000, 73102A0985/00A000, 73102A0985/00B000, 73102A0985/00C000,
73102A0986/00_000, 73102A0987/00C000, 73102A0988/00B000, 73102A0989/00D000,
73102A0990/00A002, 73102A0990/00T000, 73102A0990/00V000, 73102A0990/00X000,
73102A0990/00Y000, 73102A0990/00Z000, 73102A0991/00H000, 73102A0992/00L000,
73102A0992/00N000, 73102A0992/00P000, 73102A0992/00R000, 73102A0992/00S000,
73102A0992/00T000, 73102A0993/00P000, 73102A0993/00R000, 73102A0994/00K000,
73102A0997/00G000, 73102A0997/00H000, 73102A0998/00K000, 73102A0998/00L000,
73102A1002/00L000, 73102A1002/00M000, 73102A1002/00N000, 73102A1002/00P000,
73102A1005/00E000, 73102A1006/00W000, 73102A1010/00C000, 73102A1010/00D000,
73102A1012/00P000, 73102A1012/00R000, 73102A1012/00S000, 73102A1017/00H000,
73102A1020/00B000, 73102A1022/00E000, 73102A1023/00G000, 73102A1024/00L000,
73102A1028/00E000, 73102A1032/00T000, 73102A1032/00W000, 73102A1032/00X000,
73102A1033/00D000, 73102A1034/00M000, 73102A1034/00N000, 73102A1035/00H000,
73102A1040/00L000, 73102A1040/00M000, 73102A1043/00N000, 73102A1043/00P000,
73102A1046/00F000, 73102A1114/00D000, 73102A1114/00E000, 73102A1118/00D000,
73102A1118/00E000, 73102A1119/00B000, 73102A1119/00C000, 73102A1120/00D000,
73102A1123/00K000, 73102A1123/00M000, 73102A1123/00N000, 73102A1125/00L000,
73102A1125/00M000, 73102A1129/00H000, 73102A1129/00K000, 73102A1132/00F000,
73102A1134/00C000, 73102A1134/00D000, 73102A1138/00N000, 73102A1138/00S000,
73102A1138/00T000, 73102A1140/00G000, 73102A1140/00Y002, 73102A1140/00Z002,
73102A1149/00H000 (deel), 73102A1149/00L000 (deel), 73102A1150/00D000 (deel),
73102A1150/00G000 (deel), 73102A1150/00H000, 73102A1151/00C000 (deel),
73102A1152/00E000, 73102A1153/00A000, 73102A1156/00C000, 73102A1158/00E000,
73102A1159/00C000, 73102A1159/00D000, 73102A1160/00E000, 73102A1160/00F000,
73102A1161/00A000, 73102A1163/00L000, 73102A1163/00N000, 73102A1163/00R000,
73102A1163/00T000, 73102A1163/00V000, 73102A1165/00A000, 73102A1166/00D000,
73102A1167/00_000, 73102A1168/00A002, 73102A1168/00C002, 73102A1168/00D002,
73102A1168/00E002, 73102A1168/00G000, 73102A1168/00M000, 73102A1168/00Y000,
73102A1168/00Z000, 73102A1169/00G000, 73102A1169/00H000, 73102A1170/00H000,
73102A1170/00K000, 73102A1170/00L000, 73102A1171/00B000, 73102A1171/00C000,
73102A1172/00B000, 73102A1172/00C000, 73102A1174/00D000, 73102A1175/00B000,
73102A1176/00_000, 73102A1177/00A000, 73102A1177/00B000, 73102A1179/00_000,
73102A1180/00A000, 73102A1180/00B000, 73102A1181/00A000, 73102A1183/00A000,
73102A1185/00A000, 73102A1185/00B000, 73102A1188/00A006, 73102A1188/00B006,
73102A1188/00E004, 73102A1188/00E006, 73102A1188/00F006, 73102A1188/00G005,
73102A1188/00H006, 73102A1188/00K006, 73102A1188/00L005, 73102A1188/00L006,
73102A1188/00M006, 73102A1188/00N006, 73102A1188/00S005, 73102A1188/00T005,
73102A1188/00V005, 73102A1188/00Y004, 73102A1189/00A003, 73102A1189/00K002,
73102A1189/00R002, 73102A1189/00S002, 73102A1189/00W002, 73102A1189/00X002,
73102A1189/00Y002, 73102A1189/00Z002, 73102A1192/00D000, 73102A1195/00B000,
73102A1197/00E000, 73102A1197/00F000, 73102A1199/00H000, 73102A1201/00N000,
73102A1203/00E002, 73102A1203/00E003, 73102A1203/00K003, 73102A1203/00L003,
73102A1203/00Y002, 73102A1204/00B002, 73102A1204/00D002, 73102A1204/00R002,

73102A1204/00T002, 73102A1204/00V002, 73102A1205/00A002, 73102A1205/00T000, 73102A1205/00W000, 73102A1205/00Y000, 73102A1205/00Z000, 73102A1206/00B002, 73102A1206/00E002, 73102A1206/00F002 (deel), 73102A1206/00G002 (deel), 73102A1208/00F000 (deel), 73102A1211/00H000 (deel), 73102A1214/00E000, 73102A1216/00T000, 73102A1217/00F000, 73102A1220/00K000, 73102A1220/00L000, 73102A1221/00L000, 73102A1223/00H000, 73102A1223/00K000, 73102A1224/00L000, 73102A1224/02P000, 73102A1225/00W000, 73102A1228/00D000, 73102A1228/00F000, 73102A1231/00B000, 73102A1239/00_000 (deel), 73102A1245/00B000, 73102A1245/00F000, 73102A1255/00A000, 73102A1258/00_000, 73102A1259/00_000, 73102A1260/00_000, 73102A1261/00B000, 73102A1261/00C000, 73102A1262/00B000, 73102A1264/00_000, 73102A1265/00_000, 73102A1266/00A000, 73102A1267/00B000, 73102A1268/02_000, 73102A1269/00B000, 73102A1269/00C000, 73102A1269/00G000, 73102A1269/02A000, 73102A1269/02B000, 73102A1270/00_000, 73102A1271/00_000, 73102A1272/00_000, 73102A1273/00A000, 73102A1274/00_000, 73102A1275/00_000, 73102A1276/00_000, 73102A1277/00H000, 73102A1278/00C000, 73102A1279/00D000, 73102A1279/00E000, 73102A1281/00F000, 73102A1283/00D000, 73102A1283/02H000, 73102A1283/02K000, 73102A1283/02L000, 73102A1284/00_000, 73102A1285/00B000, 73102A1285/00C000, 73102A1286/00_000, 73102A1288/00_000, 73102A1289/00_000, 73102A1290/00_000, 73102A1291/00A000, 73102A1291/00B000, 73102A1292/00_000, 73102A1293/00B000, 73102A1293/00D000, 73102A1293/00E000, 73102A1293/00F000, 73102A1295/00A000, 73102A1296/00B000, 73102A1296/00H000, 73102A1296/00K000, 73102A1297/00A000, 73102A1298/00A000, 73102A1300/00_000, 73102A1301/00B000, 73102A1301/00D000, 73102A1303/00A000, 73102A1304/00A000, 73102A1305/00_000, 73102A1306/00_000, 73102A1307/00_000, 73102A1308/00D000, 73102A1308/00G000, 73102A1310/00_000, 73102A1311/00_000, 73102A1312/00_000, 73102A1313/00_000, 73102A1314/00_000, 73102A1315/00A000, 73102A1316/00A000, 73102A1319/00_000, 73102A1320/00C000, 73102A1321/00A000, 73102A1321/00B000, 73102A1322/00A000, 73102A1322/00B000, 73102A1323/00_000, 73102A1335/00A000, 73102A1336/00_000, 73102A1337/00B000, 73102A1338/00A000, 73102A1339/00_000, 73102A1358/00_000, 73102A1359/00_000, 73102A1360/00_000, 73102A1361/00A000, 73102A1362/00A000, 73102A1365/00_000, 73102A1366/00A000, 73102A1366/00B000, 73102A1367/00E000, 73102A1368/00E000, 73102A1369/00_000, 73102A1370/00C000, 73102A1371/00_000, 73102A1371/02_000, 73102A1372/00D000, 73102A1374/00C000, 73102A1375/00_000, 73102A1376/00G000, 73102A1376/00H000, 73102A1377/00B000, 73102A1383/00G000, 73102A1383/00H000, 73102A1386/00D000, 73102A1391/00A000, 73102A1393/00D000 (deel), 73102A1394/00C000 (deel), 73102A1397/00E000, 73102A1398/00K000, 73102A1402/00G000, 73102A1403/00L000, 73102A1482/00B000, en deel uitmakend van het openbaar domein.

Art. 1.2 De volgende onroerende goederen worden definitief beschermd als cultuurhistorisch landschap:

Bovengrondse sporen mergelgroeve Grote Berg, Riemst (Zichen-Zussen-Bolder) bekend ten kadaster met capakey:

73102A1153/00A000, 73102A1156/00C000, 73102A1158/00E000, 73102A1203/00L003, 73102A1208/00F000 (deel), 73102A1211/00H000 (deel), 73102A1214/00E000, 73102A1221/00L000 (deel), 73102A1224/00L000 (deel), 73102A1225/00W000, 73102A1228/00F000, 73102A1231/00B000, 73102A1233/00A000 (deel), 73102A1239/00_000, 73102A1283/00D000, 73102A1366/00A000, 73102A1366/00B000, en deel uitmakend van het openbaar domein.

Het plan met de aflijning is opgenomen als bijlage bij dit besluit.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van het monument en het cultuurhistorisch landschap is opgenomen als bijlage bij dit besluit.

Art. 2.1 De erfgoedwaarden van het monument ondergrondse mergelgroeve Grote Berg, zijn:

- 1° historische waarde;
- 2° culturele waarde;
- 3° esthetische waarde;
- 4° industrieel-archeologische waarde;
- 5° technische waarde;
- 6° archeologische waarde;
- 7° wetenschappelijke waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument ondergrondse mergelgroeve Grote Berg zijn:

- 1° Ondergrondse groeve met afwisselende, aan elkaar geschakelde gangen die samen een gevarieerd ontginningslandschap vormen; de vormen van de gangen, de pilaren, muren, plafonds, ...werden gevormd bij de ontginning en waren afhankelijk van zowel de geologische omstandigheden, de ontginningsmethode als de ontginning;
- 2° Ontginningssporen op de muren, plafonds (en vloeren) als getuige van de ontginningsmethodes;
- 3° Opschriften en inkrassingen, zowel gelinkt aan de periode van de ontginning als aan het secundair gebruik van de groeve;
- 4° Sporen van secundair gebruik in muren onder andere voerbakken en halstergaten en op de vloer, onder andere getuigen van de champignonkweek, ...;
- 5° Schachten (horizontale kokers) en graeten (schuine trappen/gangen) vormen de verbinding van de groeve met de bovengrond, ze zijn in de kalksteen uitgehakt/-gezaagd en meestal versterkt met stenen;
- 6° Zones met instortingen: delen van de groeve die in het verleden zijn ingestort. Hier zijn vaak nog gangen en ruimtes bewaard die ook tot de groeve behoren maar momenteel niet toegankelijk zijn.

Art. 2.2 De erfgoedwaarden van het cultuurhistorisch landschap bovengrondse sporen mergelgroeve Grote Berg zijn:

- 1° ruimtelijk structurerende waarde;
- 2° historische waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het cultuurhistorisch landschap bovengrondse sporen mergelgroeve Grote Berg zijn:

- 1° Steilrand met dagzomende kalksteenlagen en enkele (sporen van) toegangen, markant hoogteverschil van ongeveer 10m, met grasland met meidoornstruiken en gevarieerde begroeiing met bomen en struiken;
- 2° Instortingsgebied Wachelkoul met sterk reliëf en gevarieerde begroeiing met bomen en struiken, rond de instorting grasland met lichte sporen in het reliëf, een houtkant ten zuidoosten (klein landschapselement);
- 3° Toegang Lacroixberg versterkt met mergelstenen, holle weg naar Visésteenweg met gevarieerde houtige en grazige begroeiing (klein landschapselement);
- 4° Instorting van de Vijl met graasweide, hoogstamboomgaard en meidoornhaag (kleine landschapselementen);
- 5° Voormalige toegang Stadtberg I met graasweide, hoogstamboomgaard en toegangshek (kleine landschapselementen).

Art. 3.1 De beheersdoelstellingen voor het monument ondergrondse mergelgroeve Grote Berg zijn:

1° Het is wenselijk een geïntegreerd beheerplan op te maken voor de Grote Berg waarin een visie wordt ontwikkeld voor het behoud en beheer van de erfgoed- en natuurwaarden van de groeve. Hierin kunnen de knelpunten worden vastgelegd en kan bekeken worden hoe deze kunnen worden opgelost. Belangrijk knelpunt in de groeve zijn de afvalstorten via schachten (puinkegels). Het strekt tot aanbeveling om aanwezige stortplaatsen op te ruimen.

Het afstemmen van erfgoed- en natuurdoelstellingen is een belangrijke doelstelling van het geïntegreerde beheerplan. Ingrepen die een impact hebben op het ondergrondse klimaat moeten doordacht gebeuren. Dit geldt enerzijds voor de vleermuishabitat, maar ook voor het behoud van de groeve zelf en de aanwezige erfgoedelementen- en waarden. In het geïntegreerde beheerplan kan worden onderzocht of er op weloverwogen locaties toegangen toegevoegd (bijvoorbeeld door schachten open te maken) of verbeterd kunnen worden in functie van het ondergrondse klimaat;

2° Wanneer stabiliteitswerken moeten worden uitgevoerd is het wenselijk dat er steeds een goede afweging gemaakt wordt tussen de erfgoed- en natuurwaarde enerzijds en de ingreep die nodig is voor de stabiliteit en veiligheid. Onder de bestaande bebouwing en infrastructuur mogen stabiliteitswerken gebeuren omwille van de openbare veiligheid. Onder andere bestemmingen zoals landbouw- en natuurbestemmingen wordt stabilisatie zoveel mogelijk vermeden, met uitzondering van instortingsgordels die de groeve bedreigen, omdat het risico bovengronds beperkt is en dit financieel niet rendabel is.

Als er stabiliteitswerken uitgevoerd moeten worden, wordt er een voorkeur gegeven aan werken die een minder grote impact hebben op de groeve zelf, bijvoorbeeld door te werken met compartimentering of stabilisatie van de plafonds;

3° De bescherming als monument veronderstelt het behoud van de structuur, het uitzicht en de functie van de stelsels of de luchtkokers, gaerten en schachten;

4° De opschriften en inkrassingen op de wanden van de mergelgroeve zijn erfgoedelementen met culturele, historische en/of technische erfgoedwaarde. Het is wenselijk dat deze geregistreerd worden en na stabilisatiewerken zoveel mogelijk onaangetast blijven. Wanneer aantasting van een uniek opschrift of inkrassing niet vermeden kan worden, wordt aanbevolen dat ze met aangepaste technieken verwijderd worden om ze hierna eventueel ex situ te bewaren.

Art. 3.2 De beheersdoelstellingen voor het cultuurhistorisch landschap bovengrondse sporen mergelgroeve Grote Berg zijn:

1° De reliëfverschillen van de steilrand en instortingen, het dagzomen van kalksteen, de toegangen en de begroeiing waaronder zowel het grasland als de opgaande begroeiing zijn de belangrijkste erfgoedelementen van het cultuurhistorisch landschap. Deze aspecten zorgen ervoor dat de aanwezigheid van de groeve ook bovengronds zichtbaar is. Het is daarom belangrijk dat deze aspecten fysiek behouden blijven;

2° De bescherming als cultuurhistorisch landschap beoogt het behoud van de twee hoogstamboomgaarden met reliëfverschillen (instorting Vijl en voormalige toegang Stadtberg I);

3° De toegang van de Lacroixberg is met betonstenen verstevigd waardoor de historische waarde sterk aangetast is. Het is wenselijk voor de erfgoedwaarde van de holle weg en de toegang van de groeve, dat deze muren verwijderd worden voor zover ze geen

functie hebben voor de stabiliteit van de toegang. Het geheel zou beter geïntegreerd kunnen worden zodat ze visueel een minder grote aantasting vormen van het historische landschap;

- 4° Het grasland op de helling van de steilrand, in de boomgaarden en rond de Wachelkoul wordt in stand gehouden door passend landgebruik dat overeenstemt met het traditionele beheer. Deze sporen van historisch landgebruik, met een sterke relatie tussen de erfgoed- en natuurwaarde, worden zoveel mogelijk behouden en waar mogelijk hersteld. De opmaak van een geïntegreerd beheerplan, waarbij zowel de natuur- als de erfgoedwaarden worden ingeschreven behoort tot een aanbeveling zodat dit landschap op lange termijn een goed beheer krijgt.

Art. 4.1 De zakelijkrechthouder en de gebruiker houden het monument ondergrondse mergelgroeve Grote Berg in stand en onderhouden het door:

- 1° het monument als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade door brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water. Ongewenst bezoek aan de groeve moet voorkomen worden;
- 2° de toestand van het monument regelmatig te controleren, in het bijzonder de stabiliteit te monitoren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood;
- 5° onmiddellijk stabilisatiewerken uitvoeren in geval van nood en hoogdringendheid naar aanleiding van calamiteiten;
- 6° uitvoeren van preventieve stabiliteitswerken voor de instandhouding van het monument en om te voorkomen dat grotere delen van de groeve zouden instorten.

Art. 4.2 De zakelijkrechthouder en de gebruiker houden het cultuurhistorisch landschap bovengrondse sporen mergelgroeve Grote Berg in stand en onderhouden het door:

- 1° het cultuurhistorisch landschap als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade door brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het cultuurhistorisch landschap regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood;
- 5° begroeiingen van bomen en struiken periodiek te controleren en het nodige beheer uit te voeren indien de begroeiing de stabiliteit van de site in gevaar brengt.

Art. 5.1 Een toelating is vereist voor de volgende handelingen aan of in het monument:

- 1° Het op welke wijze dan ook veranderen van de structuur van de ondergrondse gangenstelsels (plafond, muren en vloer inclusief toegangen, gaeten, schachten, ...) of het wijzigen van het aanzicht of uitzicht (inclusief het aanbrengen of verwijderen van teksten, tekeningen en markeringen);
- 2° Het uitvoeren van de volgende werken in de mergelgroeve:
 - a) het uitvoeren van stabilisatiewerken;
 - b) het plaatsen of wijzigen van nutsvoorzieningen en leidingen;
 - c) het aanbrengen van afsluitingen of obstakels;
 - d) het uitvoeren van graafwerkzaamheden;

- e) Het wijzigen van de toestand van toegangen tot de groeve, waaronder schachten, graeten en luchtkokers;
 - f) het creëren van nieuwe openingen tussen de ondergrondse gangen en de buitenlucht;
 - g) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van toegangen, wegen en paden;
 - h) het verplaatsen of verwijderen van materiaal van kalksteen;
 - i) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren.
- 3° Het organiseren van activiteiten, bijeenkomsten of evenementen in de groeve (met uitzondering van regelmatige controle en kleinschalige rondleidingen);
- 4° Het wijzigen, bedekken of verwijderen van inscripties, merktekens, breeksporen, etc.;
- 5° Het maken van vuur;
- 6° Het uitvoeren van volgende handelingen aan de muren en plafonds (interieur) van de mergelgroeve, onder andere in functie van het behoud van historische teksten en tekeningen:
- a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
 - b) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting.

Er is geen toelating vereist voor:

- 1° regulier onderhoud;
- 2° passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood.

Art. 5.2 Een toelating is vereist voor de volgende handelingen aan of in het cultuurhistorisch landschap:

- 1° Het uitvoeren van de volgende werken:
 - a) het uitvoeren van stabilisatiewerken;
 - b) het plaatsen of wijzigen van nutsvoorzieningen en leidingen;
 - c) het aanbrengen van afsluitingen of obstakels, met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad met houten, ontschorste smalle palen, ten behoeve van veekering;
 - d) het uitvoeren van graafwerkzaamheden;
 - e) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van toegangen, wegen en paden;
 - f) werken of wijzigingen aan de toegangen zoals het afsluiten, open maken, versterken, aanpassen, ...
 - g) het aanbrengen of wijzigen van het hydrografisch netwerk;
- 2° het vellen of beschadigen van bomen en struiken of kleine landschapselementen en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm van de bomen en de struiken;
- 3° het plaatsen van constructies met een minimale grondoppervlakte van 6 m² en een minimale hoogte van 4 meter, met uitzondering van niet-permanente en verplaatsbare constructies binnen een straal van 30 meter rond een vergund of vergund geacht gebouw;
- 4° het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 5° het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m²;

- 6° het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair, met uitzondering van niet-aard- en niet-nagelvaste elementen en verkeersborden vermeld in artikel 65 van het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg;
- 7° het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
- 8° het organiseren van grote evenementen, die het normaal gebruik van het beschermd cultuurhistorisch landschap overstijgen;
- 9° het scheuren van grasland (met inbegrip van het frezen en doorzaaien van grasland) of het omzetten van grasland in akkerland inclusief het grasland in hoogstamboomgaarden.

Er is geen toelating vereist voor:

- 1° regulier onderhoud;
- 2° passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood.

Brussel, 16/09/24

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Getekend door: Matthias Diependaele (Si)
Getekend op: 2024-09-16 13:08:28 +02:00
Reden: Ik keur dit document goed

Matthias DIEPENDAELE